

אל יבוא בכל עת אל הקודש

וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אֶהְרֹן אַחִידְךָ וְאֵל־יִבְיָא בְּכָל־עֵת אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לְפָרְכֶת אֶל־פְּנֵי הַכַּפֹּת אֲשֶׁר עַל־הָאֹרֶן וְלֹא יָמוּת כִּי בָעֵנָן אֲרָאָה עַל־הַכַּפֹּת: (ויקרא טז ב).¹

ויקרא רבה כא ז פרשת אחרי מות – יש עת ויש עת

מה כתיב למעלה מן הענין?² "וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אֶהְרֹן אַחִידְךָ וְאֵל־יִבְיָא בְּכָל־עֵת אֶל־הַקֹּדֶשׁ ... וְלֹא יָמוּת וְכו'". אמר ר' אבין: אמר לו:³ לך נחמו בדברים, כמו שאתה אומר: "דברו על לב ירושלים" (ישעיה מ ב).⁴ "וואל יבוא בכל עת אל הקודש" – אמר ר' יהודה ברבי סימון: צער גדול היה לו למשה בדבר הזה, אמר: אוי לי, שמא נדחף אהרן אחי ממחיצתו!⁵

"בכל עת" – יש עת לשעה, יש עת ליום, יש עת לשנה, יש עת לשתי עשרה שנה, יש עת לשבעים שנה, יש עת לעולם!⁶ יש עת לשעה – "וואל יבוא בכל עת",⁷ יש עת ליום – "וימים במשורה תשתה ... מעת עד עת תשתה" (יחזקאל ד יא).⁸ יש עת לשנה – "ויהי לתשובת השנה לעת צאת המלכים" (שמואל ב יא).⁹ יש עת לייב שנה – "עד עת בוא דברו" (תהלים קה).¹⁰ יש עת לשבעים שנה – "כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקד אתכם" (ירמיהו

¹ ואיך יבוא אהרון אל הקודש? ומתי? זה סדר עבודת יום הכיפורים המתואר להלן. אבל אי אפשר גם להתעלם מהפסוק הפותח את הפרשה והצמוד לפסוק שהבאנו: "וַיֹּדַבֵּר ה' אֱלֹהֵי מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהְרֹן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵיהֶם וַיִּמָּתוּ". ולדורות כך נקראת הפרשה: אחרי מות, אחרי מות שני בני אהרון, ללמדך שסדר העבודה ביום הכיפורים קשור במוותם של נדב ואביהו. כיצד?

² פרשה כא בויקרא רבה דורשת את הפסוק, אחד אחרי זה שאנו דורשים, אשר הוא: "בְּזֹאת יָבֵא אֶהְרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּפֶרֶךְ לְחֹטָאֵת וְאֵיל לְעֹלָה". הדרשה שם מתמקדת במילה "בזאת" ומשווה אותה עם "בזאת" אחרים שבמקרא, כגון: "אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח" (תהלים כז), "ובחננוני נא בזאת" (מלאכי ג י) וגם עם "זאת" "וזאת" אחרים שבמקרא. בדרשה שכאן, מתחבר הדרשן עם פסוק קודם, "למעלה מן הענין", הוא הפסוק שאנו דורשים, ומחפש בו פתרון לתנאים הנדרשים מאהרון בבואו אל הקודש.

³ הקב"ה למשה.

⁴ וכן הוא בפסיקתא רבתי פיסקא מז – אחרי מות: "אמר הקב"ה למשה: הואיל ופגעה באהרון מדת הדין ועוד שהוא מודה לי על החסד שעשיתי עמו, לך נחמו. ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרון אחיך – ואין דבר אלא תנחומים". מנין שדיבור הוא תנחומים? האסוציאציה של הדרשן היא כנראה מההקבלה "דבר אל" בפרשתנו עם "דברו על" שבישעיהו, אסוציאציה קצת מפליגה, אבל יש לזכור את המשך הפסוק שם: "כי מלאה צבאה כי נרצה עונה כי לקחה מיד ה' כפלים בכל־חטאתיה". וזה אולי רמז לאסון הכפול של אהרון במות שני בניו הגדולים, ולומר לו שבכך נרצה עווננו ולקה דיו. אבל עדיין יש כאן אזהרה: "אל יבוא בכל עת אל הקודש"! מה פירושה?

⁵ עצם הדיבור אל משה שידבר אל אהרון "אחרי מות שני בני אהרון", נשמע למשה חיובי: הנה אהרון אחי בכל זאת רצוי, אבל הציווי שבא בדיבור זה: "אל יבוא אל הקודש בכל עת", נשמע למשה כפגיעה בכהונתו של אהרון. הייתה הקדשה וחניכה ושמונת ימי המילואים, וכעת יש הגבלה אם לא הפקעה. אהרון, הכהן הגדול, לא יכול לבוא בכל עת אל הקודש. השווה, צער זה של משה עם צער אחר הקשור עם כהונת אהרון אחיו, ויקרא רבה טו ח: "ר' לוי בשם ר' חמא בר' חנינה: צער גדול היה לו למשה בדבר הזה, כך הוא כבודו שלאהרן אחי להיות רואה את הנגעים?". וכבר הרחבנו בצער זה בדברינו [האוכל מן הקור לוקה מן הקורה](#).

⁶ ועכשיו הוא מונה ומסביר ומוצא מקור לכל העתים, ובסוף הדרשה אולי נקבל גם תשובה לצערו של משה. ואנו נקדים ונביא את הפסוק מקהלת א ג, שהדרשן לא מביא: "לכל זמן ועת לכל־חפץ תחת השמים".

⁷ היינו בכל רגע נתון, כמו: "ושפטו את העם בכל עת" (שמות יח כב). ראו גם תהלים לד ב: "אֲבָרְכָה אֶת־ה' בְּכָל־עֵת תְּמִיד תִּהְיֶה תְהַלְתּוּ בְּפִי". וזה בדיוק מה שגרם למשה צער. השופט, המנהיג צריך להיות זמין לעם בכל עת, החסיד יכול להתפלל בכל עת, אבל אהרון לא יכול לבוא בכל עת שירצה אל הקודש. יש כאן הגבלה של הכהונה בכלל, כהונת אהרון בפרט.

⁸ זו נבואת "מחבת הברזל" ר' קיר הברזל של יחזקאל בה הוא שוכב על צידו הימני ואח"כ על צידו השמאלי ימים רבים ואוכל ושותה במשורה "מעת עד עת". ובלשון חז"ל "מעת לעת" הוא יממה – 24 שעות. ראו למשל בהפרת נדרים, גמרא נדרים עז ע"א.

⁹ במלחמת יואב בשליחות דוד ברבת בני עמון, לאחר שקודם לכן ביזו העמונים את שליחיו של דוד. ראו פרקים י יא שם. ואנו נוסף עוד "עת" שהיא שנה, בהבטחה לאברהם ושרה: "שוב אשוב אליך כעת חיה ונהנה ויגדל לשרה אשתך" (בראשית יח י), ובדומה הבטחת אלישע לאשה בשונם: "למועד הזה כעת חיה את חבכת בן" (מלכים ב ד טז). וגם עת התחדשות הטבע באביב: "הנצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו" (שיר השירים ב יב).

¹⁰ להבנת מקור זה יש לקרוא את פסוקים יז-כא בתהלים פרק קה המתארים את מכירת יוסף: "שֶׁלַח לִפְנֵיהֶם אִישׁ לְעֶבֶד נִמְכַר יוֹסֵף: עָנָו בְּכָל רִגְלָיו וְרָגְלוֹ בְּרֹזַל בְּאֵה נִפְשׁוֹ: עֲדַעַת בְּאֶדְרָו אִמְרַת ה' צִרְפַּתְהוּ: שֶׁלַח מֶלֶךְ וַיִּתְּרֶהוּ מִשַׁל עַמִּים וַיִּפְתַּחְהוּ". על פי מסורת המדרש ישב יוסף בבית הסוהר שתיים עשרה שנה. אמנם, מהפסוקים: "ויהי מקץ שנתיים ימים" משמע שהיה אלה רק שנתיים, אבל המדרש בשמות רבה ז א אומר ששנתיים אלה התווספו לעשר השנים שהתחייב בהם יוסף משום שהוציא דיבה על עשרת אחיו וסה"כ היו אפוא שתיים עשרה שנה. בן שבע עשרה נמכר, שנה היה בבית פוטיפר, בן שלושים עמד לפני פרעה והרי לך שתיים עשרה שנה שבהם היה יוסף בבית הסוהר.

כט ו), ואומר: "עד בוא עת ארצו" (ירמיה כז ז).¹¹ יש עת לעולם – "נתתה שמחה בלבבי מעת דגנכם ויתרושם רבוי" (תהלים ד ח).¹²

אמר הקב"ה למשה: לא כשם שאתה סבור, לא עת לשעה ולא עת ליום ולא עת לשנה ולא עת ליי"ב שנה ולא עת לשבעים שנה ולא עת לעולם; אלא, בכל שעה שהוא רוצה ליכנס – יכנס, ובלבד שיהא נכנס כסדר הזה.¹³ ר' יהודה ברבי אלעי אמר: בשלושים וששה זוגים ובשלושים וששה רימונים. ורבנן אמרי: בשבעים ושנים זוגים ובשבעים ושנים רימונים.¹⁴

רב אמר: אל תיכנס לעיר פתאום ואל תיכנס לבית פתאום... ר' יוחנן כאשר היה עולה לשאול בשלומו של ר' חנינה, היה מבעבע.¹⁵ והלא דברים קל וחומר! הנכנס לבית חבירו בשר ודם צריך לבעבע, כהן גדול שנכנס לבית קדשי הקדשים על אחת כמה וכמה. על שום: "ונשמע קולו בבואו אל הקודש" (שמות כח לה).¹⁶

מסכת מנחות דף כז עמוד ב – עונשו של מי שנכנס לקודש הקדשים בלא רשות

... וטהורים שנכנסו לפני ממוחצתן להיכל כולו - בארבעים, מבית לפרוכת אל פני הכפורת - במיתה; רבי יהודה אומר: כל היכל כולו ומבית לפרוכת - בארבעים, ואל פני הכפורת - במיתה.¹⁷ במאי קא מיפלגי? בהאי קרא: "ויואמר יי' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת אל פני הכפורת אשר על

¹¹ הפסוק הראשון מירמיהו, שהוא מקור לזמן של שבעים שנה לגלות בית ראשון, לא מספיק משום שאין בו את המילה "עת". את זה מוסיף הפסוק השני מירמיהו פרק כז. ראו גם את עדות דניאל בפרק ט פסוק ב: "אני דניאל בינתי בספרים מספר השנים אשר היה דבריה אלירמיה הנביא למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה". אבל גם שם אין "עת" ודניאל לא חשב שהגיע העת לעלות לארץ. עוד מצאנו "עת" בנבואת חגי פרק א פסוק ב, המוכיחה את שבי ציון על עיכוב בניית הבית: "העם הזה אמרו לא עתבא עתבית ה' להבנות". ואולי על כך מתפלל בעל ספר תהלים קב יד: "אתה תקום תרחם ציון כיעת לחנה כייבא מועד". בא עת המועד.

¹² לא ברור מה הראיה שה"עת" הנזכרת בפסוק זה היא לעולם. יש מפרשים שמדובר בהבטחה לצדיקים שמעת שניתנה להם שוב לא תיפסק. ראו במקבילה של מדרש זה במדרש תהלים (בובר) מזמור י שמביא את הפסוק בתהלים פא טז: "ויהי עתם לעולם", אך שם מדובר על משנאי ה' ועיתם הוא קיצם. באמת, קשה למצוא פסוקים שיש בהם "עת" במובן של עד-עולם (עת-עולם?). הקרוב שנראה לנו הוא אותו "עת" של כל רגע ורגע כפי שראינו לעיל בהערה 7 של המשפט והתפילה, אליהם אפשר לצרף פסוקים דומים כגון: "אשרי משרי משפט עשה צדקה בכל עת" (תהלים קו ג) ואחרים. כל "בכל עת" הוא בעצם "לעולם". ואחרי כל זאת, מה עם "אל יבוא בכל עת" של אהרן? לאן חותר המדרש? איך נשקט את צערו של משה?

¹³ "בזאת" מתקן את "אל יבוא בכל עת". אם יקפיד אהרן על "הסדר הזה", שהוא בפשטות שמונה בגדי הכהונה של הכהן הגדול ושאר הלכות בית המקדש ושמירתו, הוא יכול להיכנס אל הקודש לעבודת המקדש בכל עת שירצה. אין להיכנס אל המקדש, לא אל ההיכל, הוא הקודש ובוודאי לא אל קודש הקדשים שהוא "מבית לפרוכת", שלא לצורך עבודה ושירות. ראו רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק ב הלכה ב: "והזהירו כל הכהנים שלא יכנסו לקדש או לקדש הקדשים שלא בשעת עבודה שנאמר: ואל יבוא בכל עת אל הקודש". אך יש להעיר שעפי' מדרש ויקרא רבה יש בעיה קטנה עם "בזאת". על מנת להפיק את דעתו של משה, מתמקד המדרש בכניסה אל הקודש, אל ההיכל בו מצויים המנורה, השולחן ומזבח הזהב. אכן, כהן גדול יכול לקחת לעצמו כל עבודה בקודש, ללא קשר למשמרות הכהונה ולחלוקת העבודה בין הכהנים (יומא פרק א משנה ב), אבל באמת מדברת הפרשה שלנו על יום הכיפורים כפי שחותמים פסוקי התורה את הפרק: "והייתה לכם לחקת עולם בחדש השביעי בעשור לחדש... כיביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם וכו'", וכהן גדול לא יכול להיכנס בכל עת אל קודש הקדשים, רק "אחת לשנה" כנזכר כבר בספר שמות פרק ל פסוק י בפרשת **מזבח הזהב הוא מזבח הקטורת**. אז מהו "בזאת"? עבודת יום ביומו או עבודת יום הכיפורים?

¹⁴ הם הפעמונים (זוגים בלשון חז"ל) והרימונים שהיו על מעיל הכהן הגדול, ככתוב בשמות כח לד: "פעמן זהב ורמון זהב ורמון עלשולי המעיל סביב: והיה עלאהרן לשרת ונשמע קולו בבואו אליהקדש לפני ה' ובצאתו ולא ימות". ראו תיאור המעיל בברייתא במסכת זבחים פח ע"ב: "תנו רבנן: מעיל כולו של תכלת היה, שנאמר: ויעש את מעיל האפוד כליל תכלת. שוליו כיצד? מביא תכלת וארגמן ותולעת שני שזורין, ועושה אותן כמין רימונים שלא פיתחו פיהן וכמין קונאות של קנסות שבראשי תינוקות. ומביא שבעים ושנים זגין שבהן שבעים ושנים עינבלין, ותולה בהן שלשים וששה בצד זה ושלשים וששה מצד זה; רבי דוסא אומר משום רבי יהודה: שלשים וששה היו, שמונה עשרה מצד זה ושמונה עשרה מצד זה". פעמוני המעיל היו מכריזים על כניסת הכהן הגדול אל הקודש, אך אל הקודש דווקא! שהרי אין כניסה עם המעיל (ועם בגדי הכהן הגדול בכלל) אל קודש הקדשים, רק בבגדי לבן (ספרא אחרי מות פרשה א (ח)). ועדיין יש לשאול: עבור מי צריך קול פעמוני המעיל להישמע? שאר הכהנים? השכינה?

¹⁵ משמיע קול. ראו גם ירושלמי סוטה פרק ג הלכה ד על תינוק שהיה מבעבע בנהר, היינו נטה לטבוע וצעק לעזרה.

¹⁶ מקול מעיל הכהן הגדול שהיה נשמע בבואו אל הקודש, בקל וחומר לדרך ארץ והנהגה כללית. ראו גם מסכת פסחים קיב ע"א: "שבעה דברים צוה רבי עקיבא את רבי יהושע בנו: בני, אל תשב בגובהה של עיר ותשנה, ואל תדור בעיר שראשיה תלמידי חכמים, ואל תכנס לביתך פתאום, כל שכן לבית חבירך וכו'". חזרה למדרש ויקרא רבה, ראו שם הסיפור על ר' חנניה בן חכנאי שהלך ללמוד תורה אצל ר' עקיבא בבני ברק (יחד עם ר' שמעון בר יוחאי) ושהה שם שלוש עשרה שנה. וכשבא לסוף אותן שנים ארוכות חזר לעירו (כי אשתו הודיעה לו שצריך לחתן את הבת), נכנס פתאום לביתו (בעקבות בתו) ונבהלה אשתו ו"לא הספיקה אשתו לראותו עד שיצתה נשמתה". וכבר הרחבנו במדרש זה בדברינו **הנשים הממתינות** בדפים המיוחדים. ודווקא משל זה מחדד את השאלה הנ"ל: עבור מי צריך קול פעמוני המעיל להישמע? ובע"ה נדון בנושא זה בפרשת תצוה.

¹⁷ שיטת רבי יהודה היא שגם מי שנכנס לקודש הקדשים "מבית לפרוכת", ישראל או כהן שלא בשעת עבודה, חייב מלקות ארבעים ולא עונש מיתה. רק מי שעומד בסמוך לארון "אל פני הכפורת" חייב מיתה. ובבית שני יש לציין לא היה ארון וכפורת, רק אבן השתייה. ועל כך באו דברי מדרש ספרא בפרשתנו: "בזאת יבוא אהרן אל הקודש, מה תלמוד לומר? לפי שנאמר: אל הקדש אל פני הכפורת אשר על הארון, שיכול אין לי אלא קודש שיש בו ארון וכפורת, שאין בו ארון וכפורת מנין? תלמוד לומר: בזאת יבוא אהרן אל הקודש - לעשות קודש שאין בו ארון וכפורת כקודש שיש בו ארון וכפורת". ראו שם ויקרא רבה כא ט שדורש גימטריה של "בזאת" שאלו הן 410 שנות בית ראשון. ושם הוא גם מתאר את ירידת בית שני מול הבית הראשון. בא מדרש ספרא ואומר שבכל זאת "בזאת" תקף גם לקודש הקדשים של בית שני.

הארוך ולא ימות". רבן סברי: "אל הקודש" בלא יבוא,¹⁸ "מבית לפרוכת" ו"אל פני הכפורת" בלא ימות; ור' יהודה סבר: "אל הקודש" ו"מבית לפרוכת" בלא יבוא, ו"אל פני הכפורת" בלא ימות.¹⁹

מדרש אגדה (בובר) ויקרא פרשת אחרי מות טז ב – אהרן אחיך אל יבוא

"ויהמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך" - שאמרתי לך עליו: "הלא אהרן אחיך וגוי" (שמות ד יד).²⁰ ואמור לו: "ואל יבוא בכל עת אל הקודש". ואם יעבור הציווי ימות כאשר מתו בניו.²¹ אחיך, בבל יבוא ואין אתה בבל יבוא.²² בכל עת - זה יום הכיפורים:²³ מבית לפרוכת - זה לפני לפני... ולמה נסמכה מיתת שני בני אהרן לפרשת יום הכיפורים? ללמדך שמיתת הצדיקים מכפרת כיום הכיפורים.²⁴

רמב"ן ויקרא פרשת אחרי מות טז ב – בני אהרן לא נכנסו אל קודש הקדשים

... ואמר ר' אברהם שזאת הפרשה לאות כי בני אהרן הכניסו אש הקטרת לפנים.²⁵ ואינו כן על דעתך, כי הכתוב שמזכיר תמיד העון אומר (במדבר ג ד) בהקריבם אש זרה ... ועוד כי איך יעלה על דעתם לבוא היום אל המקום אשר לא נכנס שם אביהם, כי אהרן הקטיר הקטורת על המזבח הפנימי, ולמה יכניסו הם הקטורת שלהם לפנים משלו? וכבר רמזתי (לעיל י ב) על חטאם, ולשון הכתובים יורה עליו: אבל מלת "בקרבתם", כפי הפשט, כמו "ובקרבתם אל המזבח" (שמות מ לב), יאמר כי בשרתם לפני ה' מתו, אם כן יזהיר אהרן שלא ישרת אלא במקום אשר יצוה ובעת אשר יצוה.²⁶

¹⁸ היינו איסור לאו שעונשו מלקות ולא מיתה.

¹⁹ ולהלכה, ראו רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק ב הלכה ד: "והנכנס לקדש, חוץ לקדש הקדשים, שלא לעבודה או להשתחוות, בין הדיוט בין גדול, לוקה ואינו חייב מיתה, שנאמר: אל פני הכפורת ולא ימות - על קדש הקדשים במיתה ועל שאר הבית בלאו ולוקה". מעבר להלכה, מה שחשוב לנו בגמרא זו הוא ההבנה של פשט הפסוק, מה פירושו: "אל יבוא אל הקודש וכו'". מדרש ויקרא רבה הבין שמדובר בקודש, בהיכל ולא בקודש הקדשים (ולכן היה צערו של משה גדול), למרות שהמשך הפרשה מדבר על עבודת יום הכיפורים הכוללת גם כניסה אל קודש הקדשים, אך מהגמרא במנחות ברור שהיא מבינה, לכל השיטות, שמדובר בקודש הקדשים ויש לקרוא את הפסוק ברצף: "ואל יבוא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת אל פני הכפורת אשר על הארון". על איזה קודש מדובר? על הקודש שמבית לפרוכת אל פני הארון וזהו קודש הקדשים. והכל מסתדר היטב עם עבודת יום הכיפורים המתוארת בפרשה זו. אך מנגד, עומד הפסוק הפותח את הפרשה: "אחרי מות בני אהרן בקרבתם לפני ה' וימותו", האם נכנסו בני אהרן אל קודש הקדשים ושם הקריבו את הקטורת?

²⁰ לשון חיבה: "אהרן אחיך" ולא בגלל לשון דיבור שהוא נחומים כמו שראינו לעיל. ונזכור שפסוק זה נאמר למשה אחרי כל הסיפורים שלו לשליחות ובעת שכעס עליו הקב"ה. ונראה שיש לקרוא את הפסוק שם במלואו מכעס הקב"ה על משה ועד שמחת אהרן למפגש עם משה: "ויחזר אף ה' במשה ויאמר הלא אהרן אחיך הלוי? דעתי כי דבר דבר הוא וגם הנה הוא יצא לקראתך ורצף ושמח בלב". ובע"ה נזכה להשלים דף מיוחד על "אהרן אחיך" - על יחסו האישי של משה לאחיו הגדול.

²¹ מדרשים ופרשנים רבים מבינים שמאזכור מות נדב ואביהו בראש פרשתנו, ניתן להסיק על חטאם. ראו רש"י: "על הקריבה מתו" (בעקבות הספרא בפרשתנו), וכן המשל על הרופא שמזרז את החולה להימנע ממה שגרם למותו של פלוני: "זוה זרזו יותר מן הראשון" (רש"י, ספרא כ"ל). ראו פירוש רמב"ן להלן וכן פירוש אבן עזרא שהוא מצטט. ראו גם פירוש זוהר כרך ג (ויקרא) פרשת אחרי מות נח ע"ב שהטעות הגדולה של בני אהרן הייתה בעיתוי, ב-"עת": "רבי שמעון אומר: הא אוקימנא מלה בעתו והכי הוא ודאי והכא אתא קודשא בריך הוא לאזהרא לאהרן דלא יטעי בההוא חובא דטעו בנוי דהא האי עת ידעא בגין כך לא יטעי לחבר עת אחרא לגבי מלכא". מדרש אגדה בובר לא מסכים לגישה זו.

²² שמה היה רשאי להיכנס אל הקודש אולי גם אל קודש הקדשים בכל עת. ראו שמות כה כב: "ונועדתי לך שם ונדברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרבים אשר על-אהרן העדת את כל-אשר אצנן אותך אל-בני ישראל". וכן במדבר ז פט: "ובבא משה אל-אהל מועד לדבר אתו וישמע את-הקול מדבר אליו מעל הכפורת אשר על-אהרן העדת מבין שני הכרבים וידבר אליו". ראו מדרש ספרי במדבר פייסקא נח שמסביר כיצד בדיוק היה הדיבור אל משה "מבין שני הכרבים". וראו ויקרא רבה פרשת שמיני יא ו: "כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נמנע משה מלשמש בכהונה גדולה". ובגמרא זבחים קא ע"ב: "משה רבינו כהן גדול וחולק בקדשי שמים היה".

²³ כאילו קורא את "בכל עת" שבפסוק פעמיים. אל יבוא בכל עת אל הקודש, אבל בעת מסוימת יבוא.

²⁴ בדומה לגמרא במסכת מנחות, גם למדרש/פירוש זה ברור שמדובר בעבודת יום הכיפורים וממילא בכניסה אל קודש הקדשים "מבית לפרוכת". והסמיכות עם מות בני אהרן, הפתיחה: "אחרי מות שני בני אהרן", היא לאזהרה כללית להיכנס למקדש רק לצורך עבודה ושירות. ועוד, לכבודם של בני אהרן נכתבה פרשת עבודת יום הכיפורים בהקשר עם מותם. לא ללמד על סיבת מותם כפי שמביאים מדרשים ופרשנים רבים שמנינו בהערה 21 לעיל. מדרש אגדה בובר דוחה את כל אלה. אזכור מותם של בני אהרן בראש פרשתנו הוא לכבודם, אומר המדרש, ולא להזכיר את חטאם. ולא בא אלא: "ללמדך שמיתת הצדיקים מכפרת כיום הכיפורים".

²⁵ גם אבן עזרא שייך למפרשים ולמדרשים שהזכרנו בהערה 21, לפחות כפי שרמב"ן מצטט אותו, שאזכור מיתת בני אהרן בתחילת הפרשה מלמדת על הסיבה למותם. ולפי שמדובר בעבודת יום הכיפורים בה מוקטרת הקטורת בקודש הקדשים, הרי שלשם נכנסו בני אהרן.

²⁶ רמב"ן לא מסכים עם אבן עזרא שבני אהרן נכנסו אל קודש הקדשים לפני ולפנים: "כי איך יעלה על דעתם לבוא היום אל המקום אשר לא נכנס שם אביהם". הוא מסכים עם השיטות שאזכורם מזכיר את חטאתם, אבל הוא "מסתפק" בחטא ההקטרה על מזבח הזהב הפנימי שהיה בקודש ולא בקודש הקדשים ומביא ראיה מספר שמות ש"בקרבתם" הוא אפילו מחוץ לקודש, בעזרה, בו עמד מזבח העולה. סיום דבריו: "אם כן יזהיר אהרן שלא ישרת אלא במקום אשר יצוה ובעת אשר יצוה", מחזיר אותנו אל שיטת ויקרא רבה שהאזהרה "אל יבוא בכל עת אל הקודש" מדברת בעבודת המקדש בכללותה ובקודש ולא דווקא ביום הכיפורים ובקודש הקדשים. סוף דבר, יש מתח בפרשה שלנו בין אזכור חטאם של בני אהרן והציווי "ואל יבוא בכל עת אל הקודש" שבראש הפרשה,

חכמת אדם שער השמחה הנהגת חברה קדישא והאבל – דין מיוחד באהרון²⁷

... ונראה לי על פי מה ששמעתי בשם מחותני הגאון החסיד מהר"א²⁸ שדקדק מה שאמרו בגמרא (יומא לב א) ... כל הפרשה נאמרה על הסדר חוץ מפסוק זה²⁹ ... ותירץ הוא ז"ל על פי מדרש רבה בפרשה זו פרשה כ"א: א"ר יודן בר סימון צער גדול וכו' ואל יבוא בכל עת, יש עת לייב שנים ויש עת לשבעים שנים וכו' אמר לו הקב"ה ... בכל שעה שהוא רוצה ליכנס יכנס רק שיכנס בסדר הזה ...³⁰ נשמע מזה שדוקא שאר כהנים גדולים אסורים ליכנס לקודש קדשים אלא ביום הכפורים, אבל אהרן היה מותר ליכנס בכל שעה ושעה, רק שיכנס בסדר העבודה שנאמר בפרשה זו.³¹

ילקוט שמעוני תהלים רמז תרנב – משה מצטער על אהרון

"תַּאֲוֹת עֲנִיִּים שְׁמַעַתְּ ה' תִּכְיֶין לְבָם תִּקְשִׁיב אֶזְנְךָ" (תהלים י יז) - ר' לוי אמר: זה משה שנקרא עניו. בשעה שאמר לו הקב"ה: "דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקודש", התחיל מצטער. אמר: כמדומה אני שאין אחי יכול להיכנס לפני מן המחיצה. אמר לו הקב"ה: לא כשאתה סבור. אלא, בכל עת שרוצה ליכנס – יכנס. אלא, יכנס כסדר הזה. הוי: "תאוות ענינים שמעת ה'".³²

אבות דרבי נתן נוסח א פרק ב – משה פורש בעקבות אהרון

זה אחד מהדברים שעשה משה מדעתו, דן קל וחומר והסכים דעתו לדעת המקום: פירש מן האשה והסכימה דעתו לדעת המקום. פירש מאהל מועד והסכימה דעתו לדעת המקום. שבר את הלוחות והסכימה דעתו לדעת המקום ... פירש מאהל מועד כיצד? אמר ומה אהרן אחי שמשוח בשמן המשחה ומרובה בבגדים ומשתמש בהם בקדושה אמר לו הקב"ה: "דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקודש" (ויקרא טז ב), אני שאני מזומן לכך, על אחת כמה וכמה שאפרוש מאהל מועד. פירש מאהל מועד והסכימה דעתו לדעת המקום.³³

ובין המשך הפרשה המתארת את עבודת יום הכיפורים. הגמרא במנחות ומדרש אגדה (בובר) מעמידים הכל על עבודת יום הכיפורים וקוראים את הפסוק: "ואל יבוא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת אל פני הכפורת אשר על הארון", ברצף. ומה עם בני אהרון? הגמרא במנחות לא מתייחסת לנושא, אין היא פרשן מקרא, ומדרש אגדה (בובר) מציע שאזכורם הוא לכבודם, לפי "שמיתת צדיקים מכפרת כיום הכיפורים". מדרש ויקרא רבה ורמב"ן (לא מצאנו התייחסות לנושא אצל פרשנים אחרים), לעומת זאת, מנסים לגשר ולפשר במתח שמצוי בפרשה בין הכותרת שלה: "אחרי מות שני בני אהרון בקרבם לפני ה' וימותו ... דבר אל אהרון אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקודש" ובין עניינה העיקרי של הפרשה: עבודת יום הכיפורים.

²⁷ חכמת אדם הוא ספר בנושאי הלכה שכתב ר' אברהם דנציג (פולין, פרג, ווילנה, מאה 18-19) מחבר גם חיי אדם, ובינת אדם.

²⁸ הוא הגאון מווילנה (מורנו הרב ר' אליהו) שהיה בקשרי משפחה עם ר' אברהם דנציג.

²⁹ הכוונה לפסוק: "ויבא אהרן אל אהל מועד ופשט את בגדי הגדול לבש גבוא אל הקדש והניחם שם" שבסדר העבודה שבידינו מקומו אחרי הפסוק הבא, אחרי: "ועשה עולתו ועולת העם" וכניסת אהרון שוב אל ההיכל בבגדי לבן היא על מנת להוציא את כף הקטורת מקודש הקדשים, היינו שנכנס אל קודש הקדשים פעמיים: פעם להכניס את הקטורת ולהקטירה ופעם להוציא את הכף. וכל זה משפיע על מספר קידושי הידיים והרגליים והחלפת הבגדים מזהב ללבן וההפך. ראו פירוש שטיינזולץ בגמרא יומא לב ע"א.

³⁰ זה המדרש שהבאנו לעיל מויקרא רבה.

³¹ וכאן הוא מביא את הגמרא ביומא לב שמדקדקת שבסדר הפרשה שלנו מניוית רק שלוש טבילות ושישה קידושי ידיים ורגליים, בעוד שההלכה המקובלת בידינו היא שבעבודת יום הכיפורים יש לכהן הגדול חמש טבילות ועשרה קידושים. ראו בגמרא שם. בא הגאון מווילנה ומציע שלאחר היה דין מיוחד, חד פעמי, מה שלא היה לשום כהן גדול אחריו, שהוא יכול להיכנס אל קודש הקדשים בכל עת שירצה ובלבד שיעשה כסדר שנזכר בפרשה שלנו (שלוש טבילות ושישה קידושים). וכמובן כל הקרבנות המנויים בפרשה. מעין 'יום כיפור' פרטי של אהרון. זה אכן פירוש מיוחד ומפתיע שקשה קצת להולמו עם פסוקי התורה. נחזור למדרשי האגדה.

³² ילקוט שמעוני מקלף ממדרש ויקרא רבה ה"ל את כל התוכן הפנימי ומתמקד בנושא אחד בלבד שהוא המענה לצערו של משה על הפגיעה כביכול במעמדו של אהרון אחיו. כל זה אמנם בדרשה על פסוק בתהלים המשבחת את מידת הענווה שבעליה זוכים למענה מידי מהקב"ה, אבל בין השיטין ניתן לקרוא שדאגתו של משה לכבודו של אהרון, לכבוד של הכהונה הגדולה, היא אולי זו שחידשה שאחת בשנה, לפחות, נכנס הכהן הגדול לפני ולפנים. הקב"ה שמע את תאוות (תפילת) משה העניו ונענה לה.

³³ עניין זה שמשך פרש מאהל מועד, בעקבות הגבלת הכניסה של אהרון, צריך הסבר. מה עוד, שמדרש זה מנוגד לכל המקורות שהבאנו בהערה 22 שמשך כן נכנס בכל עת שרצה או בכל עת שהיה הדיבור אליו מעל הכפורת. שוב, הכל תלוי אם מדובר בקודש או בקודש הקדשים כפי שהארכנו לדון לעיל. אפשרות אחת היא, לומר שמדובר בהגבלת אהרון לכניסה אל קודש הקדשים (אלא אחת בשנה) ובעקבות כך, הקפיד גם משה שלא להיכנס עוד לקודש הקדשים לשמוע את הקול היוצא אליו מבין שני הכרובים, אלא, כפי שמציע ספרי במדבר פיסקא נח: "מגיד הכתוב שהיה משה נכנס ועומד באהל מועד והקול יורד משמי לבין שני הכרובים והוא שומע את הקול מדבר אליו מבפנים". ראו מדרש זה גם במדבר רבה יד יט, הובא בדברינו [מעשה הכרובים](#) בפרשת תרומה. הקול יצא מתוך קודש הקדשים, מעל לכפורת הזהב שהייתה על הארון, אבל משה עמד באוהל מועד, בקודש, ושם שמע את הקול מידבר אליו. (ורק הוא שמע, אהרון לא שמע, ראו ספרי במדבר נח שם: "שלושה עשר מיעוטים מיעט אהרן מכל דברות שבתורה"). אפשרות אחרת היא, שמדובר בהגבלת אהרון לכניסה אל הקודש, כפי שראינו במדרש ויקרא רבה. גם אל הקודש אין לבוא אלא בשעת עבודה ושירות בקודש: הטבת הנרות, הקטרת הקטורת (ע"ג [מזבח הזהב](#) בכל יום); בעקבות כך, הקפיד גם משה שלא להיכנס עוד לקודש, אלא אם נקרא לבוא פנימה. בכך, מצטרף מדרש זה לדברינו [אוהל מועד](#) בו הראינו איך השם "אוהל מועד" עובר מהאוהל הפרטי שהקים משה בעקבות חטא העגל לאוהל מועד הציבורי הוא המשכן, ומשה מבין ששוב אינו יכול להיכנס כל אימת שירצה. וכאן, במדרש אבות דרבי נתן, מצטרפים הכבוד והרגישות הרבים שחש משה כלפי אהרון אחיו.

מסכת ברכות דף ל עמוד א – האומנים שנכנסים אל קודש הקדשים

תנו רבנן: ... היה עומד בחוץ לארץ - יכוין את לבו כנגד ארץ ישראל ... היה עומד בארץ ישראל - יכוין את לבו כנגד ירושלים ... היה עומד בירושלים - יכוין את לבו כנגד בית המקדש ... היה עומד בבית המקדש - יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים ... היה עומד בבית קדשי הקדשים - יכוין את לבו כנגד בית הכפורת; היה עומד אחורי בית הכפורת - יראה עצמו כאילו לפני הכפורת.³⁴

רש"י הירש דברים פרק לא פסוק י – הוצאת ספר התורה שבארון בהקהל

את התורה הזאת - כנראה, העותק שמשה כתבו במו ידיו ומסרו לכהנים ולזקנים. ראה בבא בתרא יד ע"ב, רש"י ד"ה ספר עזרה. ספר תורה זה נקרא אחר כך "ספר עזרה", שכן "בו קורין בעזרה פרשת המלך בהקהל וכהן גדול ביום הכיפורים" (רש"י). על פי ההקשר שם ... הוא הספר שהונח בארון בצד לוחות העדות, ולפי זה עלינו להניח שאף על פי שאסור להיכנס לקודש הקדשים שלא לצורך עבודה, הרי קריאת התורה ביום הקהל נחשבת צורך עבודה ומותר להיכנס לקודש הקדשים למטרה זו. בלאו הכי עלינו להניח שיש יוצא מן הכלל מסוג זה, שהרי כך נאמר בדברים רבה כאן: "אמר ר' ינאי, כתב י"ג תורות, י"ב ליי"ב שבטים ואחת הניח בארון, שאם יבקש לזייף דבר שיהיו מוציאים אותו שבארון". מוכח אפוא שהיה מותר לגשת אל ארון הברית לתכלית זו. וכך מורה גם המאמר "שלא יהא ספר תורה נכנס ויוצא כשהוא דחוק" (בבא בתרא שם ע"א) - הרי שהיה מותר להוציא את ספר התורה בשעת הצורך. גם פסוק כו מסייע לתפיסה זו, שהרי נאמר שם שספר התורה שנכתב בידי משה יונח בארון, ומטרת הנחתו שם: "והיה - שם בך לעד", ונראה מכאן שמותר להוציא את הספר.³⁵

שמות רבה ח ב פרשת וארא – יואש שהוטר בקדש הקדשים

יואש מנין שעשה עצמו אלוה דכתיב: "ואחרי מות יהוידע באו שרי יהודה וישתחוו למלך אז שמע המלך אליהם" (דברי הימים ב כד). מהו "וישתחוו למלך"? שעשאוהו אלוה. אמרו לו: אילולי שאתה אלוה, לא היית יוצא לאחרי שבע שנים מבית קדשי הקדשים. אמר להם: כך הוא! וקבל על עצמו ליעשות אלוה והשחית לנפשו, שנאמר: "ויהי לתקופת השנה עלה עליו חיל ארם" (שם כג), וכתיב: "ואת יואש עשו שפִּטְיִם" (שם כד), אל תקרי שפִּטְיִם אלא שפִּטְיִם, וכתיב: "וּבְקִלְתָּם מִמֶּנּוּ כִּי עָזְבוּ אֹתוֹ בְּמַחְלוֹתֵי רַבִּים הַתְּקַשְׁרוּ עָלָיו עֲבָדָיו בְּדָמֵי בְּנֵי יְהוּדָע הַכֹּהֵן וַיַּהַרְגוּהוּ עַל מִטָּתוֹ וַיָּמָת וַיִּקְבְּרוּהוּ בְּעִיר דָּוִד וְלֹא קִבְּרוּהוּ בְּקִבְרוֹת הַמְּלָכִים" (שם כה).³⁶

ויקרא רבה כ ה פרשת אחרי מות – בין טיטוס לבני אהרון

³⁴ ידוע שהכהן הגדול לא נכנס לקודש הקדשים אלא אחת בשנה "ובלבד שיהא נכנס כסדר הזה", אבל בעלי מלאכה נכנסים כל אימת שצריך לצורך תיקון וחיזוק בדיק הבית. ראו גמרא פסחים כו ע"א: "לולין היו פתוחין בעליית בית קדשי הקדשים, שבהן משלשלין את האומנים בתיבות, כדי שלא יזונו עיניהם מבית קדשי הקדשים", ופירוש רש"י שם: "האומנין - כשיש בדיק בחומת בית קדשי הקדשים ... והוא הכא דלא אפשר - שלא ירדו לתקן. ואפילו הכי צריך לתת אותן בתיבות שלא יוכלו להסתכל אנה ואנה". והרב קוק זצ"ל עשה מנושא זה יתד גדול להסביר את בניין הארץ ע"י החלוצים החילוניים דווקא (לא מצאנו מקור לכך בכתבי הרב קוק). ולנו נראה שמקור זה שבגמרא ברכות הוא פשוט וברור. הגמרא שם מרחיבה את הדין במשנה של מי שהיה רוכב על החמור והגיע זמן תפילה כיצד ינהג (מסכת ברכות פרק ד משנה ה), ומביאה ברייתא בגמרא שם: "תנו רבנן: היה רוכב על החמור והגיע זמן תפילה, אם יש לו מי שיאחז את חמורו - ירד למטה ויתפלל, ואם לאו - ישב במקומו ויתפלל; רבי אומר: בין כך ובין כך - ישב במקומו ויתפלל, לפי שאין דעתו מיושבת עליו". (שזה אגב חשוב לכל הטסים במטוס כיצד ינהגו). מדובר אפוא במי שמצא עצמו בתוך קדש הקדשים והגיע זמן התפילה (שחרית או מנחה) כיצד ינהג. מי הוא זה שנמצא בבית קדשי הקדשים והגיעה שעת התפילה? על כורחנו מדובר בעל מלאכה ולא כהן הגדול ביום הכיפורים שהיה נכנס לתפילה קצרה. "אל יבוא אהרון בכל עת אל הקודש מבית לפרכות". אבל בעל מלאכה נכנס גם נכנס לצורך תיקון המקדש. ואם השתנה והגיע זמן התפילה יכוון בנגד הכפורת, היינו הארון. ראו דברינו **ששת ימים תעשה מלאכה** בשבח המלאכה, כולל מלאכת חולין בבית המקדש.

³⁵ ניחא פעם בשבע שנים היו נכנסים אל קודש הקדשים על מנת להוציא את ספר התורה שהיה מונח בארון לקרוא בתורה בהקהל, אלא בכל פעם שרצו לבדוק מה הוא הנוסח הנכון של התורה!! כל סופר סת"ם שהיה לו ספק כיצד נכון לכתוב? ראו בתלמוד ירושלמי תענית ד ב (אבות דרבי נתן נוסח ב פרק מו) על שלושה ספרי תורה שמצאו בעזרה ואיך הכריעו ביניהם עפ"י הרוב.

³⁶ המדרש שם דן בארבעה בני אדם (מלכים) שעשו עצמם אלוה והרעו לעצמם: חירם מלך צור, נבוכדנצר ופרעה והנה גם יואש מלך יהודה בחברתם. הוא יואש שניצל בעודו תינוק ע"י יהושבעת דודתו מציפורניה של עתליה והוכנס למקדש תחת חסותו של יהוידע הכהן הגדול. הוא יואש שחזק את בדיק הבית והחזיר את עבודת ה' ליהודה לאחר השנים הקשות של עבודת הבעל תחת שלטון יהורם, אחיזה ועתליה. ראו דברינו **הפטרות שקלים – בדיק הבית** בשבת שקלים. והנה, אך הלך יהוידע לעולמו ויואש הופך את עורו. אין הוא מחזיר את עבודת הבעל, אבל משתכנע מחנופת עבדיו שאם הוא הצליח להסתתר בקודש הקדשים מפני עתליה, מקום שהכהן הגדול מורשה להיכנס שם רק פעם בשנה, הרי הוא אלוה!

ר' אהבה בר זעירא פתח: "אָף לְזֹאת יִחָרַד לְבִי וַיִּתֵּר מִמְקוֹמוֹ" (איוב לז, א). מהו "וַיִּתֵּר"? – ויקפוץ ... טיטוס הרשע נכנס לבית קודש הקדשים וחרבו שלופה בידו, גידד את הפרוכת ויצתה חרבו מלאה דם, ונכנס בשלום ויצא בשלום. ובניו שלאחרן נכנסו להקריב ויצאו שרופים!³⁷

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים 1: לסימוכין שהבאנו בהערה 34 על בעלי מלאכה שנכנסים אל קודש הקודשים בכל עת שצריך שם תיקון, יש מקור נוסף במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי (אפשטין-מלמד) שמות פרשת יתרו פרק כ פסוק ט על הפסוק: ששת ימים תעבוד: "ר' שמעון אומר: גדולה מלאכה, שאפילו כהן גדול נכנס ביום הכפורים שלא בשעת עבודה חייב מיתה, ובשעת עבודה טמאין ובעלי מומין מותרין להיכנס". ויש לשים לב לשימוש הכפול במונח "עבודה" כאן: עבודת הקודש במקדש, ועבודת-מלאכה כפשוטה. האם שימוש כפול זה במילה "עבודה" בא גם הוא ללמד על חשיבות מלאכה ויגיע כפיים? ראו דברינו [ששת ימים תעשה מלאכה](#) בפרשת אמור.

מים אחרונים 2: הפסוק: "אל יבוא בכל עת אל הקודש" מעורר בנו אסוציאציה של ביטויים דומים שמשמעותם היא לא ליטול עטרה של קדושה מעבר למידה הראויה. הקרוב ביותר שמצאנו הוא "לא כל הרוצה ליטול את השם יטול" (מסכת ברכות פרק ב משנה ח). ונשמח לשמוע על ביטויים נוספים מפי שואבי המים.

³⁷ ראו מקבילה בגמרא גיטין נו ע"ס, ספרי דברים שכח ועוד. ראו קטע מתוך דברי משך חכמה שמות פרק לב פסוק יט בפירושו על שבירת הלוחות: "ואל תדמו כי המקדש והמשכן המה ענינים קדושים מעצמם, חלילה! השם יתברך שורה בתוך בניו, ואם "המה כאדם עברו ברית" (הושע ו, ז), הוסר מהם כל קדושה, והמה ככלי חול' באו פריצים ויחללוה'. וטיטוס נכנס לקודש הקדשים וזונה עמו ולא ניזוק (גיטין נו, ב), כי הוסר קדושתו. ויותר מזה, הלוחות - "מכתב אלקים" - גם המה אינם קדושים בעצם רק בשבילכם, וכאשר זנתה כלה בתוך חופתה המה נחשבים לנבלי חרש ואין בהם קדושה מצד עצמם, רק בשבילכם שאתם שומרים אותם. סוף דבר: אין שום ענין קדוש בעולם מיוחס לו העבודה והכניעה, ורק השי"ת שמו הוא קדוש במציאותו המחוייבת, ולו נאווה תהילה ועבודה".